

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА**

*Для участі в щорічному конкурсі
студентських наукових робіт
«Від студентського самоврядування –
до самоврядування громад»*

**Методи залучення полтавської
студентської громади до оздоровлення
ландшафту музею-садиби
І. П. Котляревського в м. Полтава**

Автор:

голова культурно-масового сектору
студентської ради природничого
факультету, студент III курсу
Ходунай Володимир Валерійович

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук,
професор, декан природничого
факультету
ПНПУ імені В.Г. Короленка,
член-кореспондент НАПН України
Гриньова Марина Вікторівна

ПОЛТАВА – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СПОСОБИ ОЗДОРОВЛЕННЯ ЛАНДШАФТУ МУЗЕЮ-САДИБИ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО	7
1.1. Поняття оздоровлення ландшафту та способи його впровадження	7
1.2. Унікальність ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського	8
1.3. Ставлення полтавської студентської громади до проблеми оздоровлення ландшафтів	12
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ЗАЛУЧЕННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРОМАДИ ДО ОЗДОРОВЛЕННЯ ЛАНДШАФТУ МУЗЕЮ-САДИБИ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО.....	16
2.1. Вербальні методи залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського	16
2.2. Наочні методи залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського	17
2.3. Практичні методи залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського	17
РОЗДІЛ 3. ПОРАДИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ МІСЬКОМУ САМОВРЯДУВАННЮ ЩОДО ВРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ОЗДОРОВЛЕННЯ ЛАНДШАФТУ МУЗЕЮ-САДИБИ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО В М. ПОЛТАВА	23
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
ДОДАТКИ.....	28

ВСТУП

Полтава – тихе, зелене провінційне містечко, що ще з давніх-давен було визнане духовною столицею України. Полтавська земля дала багато талановитих, а подекуди і геніальних постатей. Але, говорячи про цей квітучий край, першим на думку спадає ім'я батька української літературної мови – Івана Петровича Котляревського. Його присутність буквально фізично відчувається на вулицях міста: садиба-музей, лицей, бібліотека, які носять його ім'я. Чим же Котляревський так закарбувався у пам'яті і серці містян і українців?

Постать Івана Петровича є надзвичайно багатогранною – просвітитель, митець, військовий, природознавець. Саме завдяки йому на початку ХІХ століття Полтава стала головним театральним осередком в Україні. Із ім'ям легендарного полтавця пов'язані його твори – сатирично-алегорична «Енеїда», сентиментальна «Наталка-Полтавка», вигадливий «Москаль-чарівник». І хоча ці твори становлять весь літературний доробок автора – кожен твір є виваженим і самобутнім, викарбував свій слід і зайняв вагоме місце в скарбниці українських літературних шедеврів. Поетична мова Івана Петровича була відзначена багатьма сучасниками як надзвичайно жива, в міру іронічна, алегорична. У кожному творі Котляревський підсвідомо маркував український генетичний код – через фольклор, змальовані традиції, згадувані елементи гардеробу, рослинний світ. Останньому поет приділяв особливу увагу, адже загальновідомо, що рослини були для українців і оберегами, і символами родючості, і натхненниками для створення міфів та легенд. У творах Котляревського часто виспівуються рослини-символи Батьківщини – будь-то сатирично переспівана Вергілієва «Енеїда» чи тонкосльоза «Наталка-Полтавка». Однією з причин цього є особливе відношення митця до природи, шанобливе і благоговійне. У творі «Енеїда» рослини-символи згадуються 61 разів, у п'єсі «Наталка Полтавка»

зустрічаються назви 9 етнічних рослин, а в п'єсі «Москаль-чарівник» описані 4 рослини-символи.

Недарма впродовж всього життя Котляревський не змінив маленьку дідову садибу на Соборній площі на житло гідне дворянина. Його захоплювала природа і вабив затишок, приковував погляд чудовий краєвид, що відкривався з Іванової гори. Зелене буйство оточувало сімейну садибу Котляревського все життя і закономірно знайшло своє місце на рядках неповторних творів.

XXI століття – це час, коли людина не пристосовується до умов навколишнього середовища, а навпаки адаптує природу до своїх потреб і звичок. Сьогодні через грубі порушення людиною всіх правил природокористування негативний антропогенний вплив здійснюється на екосистеми, руйнуються зв'язки біотичного і абіотичного оточення, зникають численні види представників флори і фауни. В Україні екологічна проблема видається ще загрозливішою, оскільки зусилля, які докладаються для її вирішення є досить незначними.

Актуальність теми дослідження. У сучасній Україні відбуваються глибокі соціально-економічні та духовні зрушення, що сприяють утвердженню людини як найвищої соціальної цінності. Разом з тим, вона є тим фактором, який забезпечує різнобічний розвиток усіх систем, як живих, так і неосяжних.

Сьогодні дуже часто на вулицях нашого міста можна почути нове модернове слово «ландшафт». Воно є усюди, у різних сферах діяльності. На жаль, стан цих «живих пейзажів» є далеко не ідеальним, і саме людина, як рушій прогресу може значно покращити це становище.

Об'єкт дослідження – оздоровлення ландшафту як необхідний захід для поліпшення стану навколишнього середовища, залучення студентства як прогресивного прошарку суспільства до цього процесу.

Предмет дослідження – поради, рекомендації щодо впровадження методів оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та запропонувати місцевому самоврядуванню від студентського, поради, рекомендації щодо впровадження методів оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського, розробити методику залучення студентської молоді до процесів оздоровлення ландшафтів.

Завдання дослідження:

1. Теоретично обґрунтувати особливості процесу оздоровлення ландшафтів.

2. Проаналізувати ставлення полтавської студентської громади до процесів оздоровлення ландшафтних комплексів.

3. Виявити особливості ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського та показати значення оздоровлення саме цього ландшафтного комплексу.

4. Розробити методику залучення полтавської студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського в м. Полтава.

5. Надати рекомендації міському самоврядуванню щодо впровадження методів оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського в м. Полтава.

Публікації. Основні положення даного дослідження висвітлено у 3 публікаціях:

1. *Гриньова М.В., Ходунай В. В.* Використання біорізноманіття на садибі І. П. Котляревського в м. Полтава : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. «Природнича наука й освіта: сучасний стан і перспективи розвитку» / за заг. ред. д. б.н. Т. Ю. Маркіної, д. б. н. Л. П. Харченко. – Харків: ХНПУ, 2017. – 64 с.

2. *Гриньова М. В., Ходунай В. В.* Поняття оздоровлення ландшафту, способи його впровадження та ставлення студентської громади до цих процесів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України»/За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава: Астроя.

2017. – 112 с.

3. *Гриньова М. В., Ходунай В. В.* Поняття оздоровлення ландшафту, способи його впровадження та ставлення студентської громади до цих процесів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення у загальноосвітній та вищій школі (присвячена 80-річчю з дня заснування кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка)» (2-3 листопада 2017 р., м. Полтава). – Полтава: ФОП Гаража, 2017. – 315 с.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.
СПОСОБИ ОЗДОРОВЛЕННЯ ЛАНДШАФТУ МУЗЕЮ-САДИБИ
І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

1.1. Поняття оздоровлення ландшафту та способи його впровадження.

Ландшафт – реально існуюча генетично однорідна ділянка земної поверхні; він обрамлений природними межами; має індивідуальні риси, які можуть відрізнити його від інших ландшафтів; є не випадковою, не механічною, а закономірною і внутрішньою взаємопов’язаною сукупністю компонентів і структурних особливостей; у просторі і часі неповторний; характеризується територіальною цілісністю, тобто не може складатися з частин відокремлених територією іншого ландшафту; всередині морфологічно різноманітний [3].

До поняття динаміки природних комплексів звичайно відносять всі зміни, викликані впливом людини. Вплив людини викликає різноманітні порушення у функціонуванні ПТК і змінює їхню структуру. Наприклад, при розорюванні земель порушується ґрунтовий покрив, знищується і замінюється на культурну природна рослинність, що впливає на режим підземних вод, мікроклімат, викликає ерозію ґрунтів. Ще більші зміни в ПТК викликають гірсько-промислова і містобудівна діяльність людини.

Антропогенні зміни ландшафтів – це зворотні у більшості випадків зміни і є не чим іншим, як короткочасними або довготривалими похідними модифікаціями їх корінної структури при зміні «слабких» біогенних компонентів природи. Лише корінна зміна «сильних» компонентів природи призводить до змін незворотного характеру [4].

Існує декілька напрямів природоохоронно-ландшафтознавчих досліджень. Перший з них полягає в оцінці ландшафтних комплексів з точки зору їх виділення як можливих *природоохоронних територій*. Останні покликані зберігати від зникнення представників рослинності і тваринного

світу, унікальні чи просто рідкі геологічні, геоморфологічні і водні об'єкти, або ландшафти в цілому і є своєрідними еталонами природного ландшафту.

Одним з напрямів природоохоронно-ландшафтознавчих досліджень є процеси оздоровлення ландшафту.

Під поняттям *оздоровлення ландшафтів* розуміють систему заходів, які спрямовані на зміну ландшафтів з метою формування або вдосконалення сприятливих, з точки зору людини, властивостей ландшафтів як ресурсовідтворюючих і середовищеутворюючих систем і як умов діяльності. Цей процес включає в себе різноманітні види діяльності, такі як озеленення та оквітчення.

Озеленення – культивування на незайманих ділянках території населених місць дикорослих або окультурених рослин для поліпшення якості середовища.

Оквітчення – культивування на незайманих ділянках території населених місць квіткових дикорослих або окультурених рослин для поліпшення якості середовища.

Під поняттям ландшафт як ресурсовідтворююча система слід розуміти таку систему, яка забезпечує безперебійне постачання з природних джерел речовини і енергії. У той час ландшафт як середовищеутворююча система забезпечує просторову основу людської діяльності.

Оздоровлення ландшафтів сприяє *флористичному збереженню* – комплексу активних заходів. До флористичного збереження входять як безпосередні дії зі збереження та відновлення рослинного видового складу, так і застосування різноманітних соціально-економічних механізмів впливу на різні групи населення та господарські структури.

1.2. Унікальність ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського

Меморіальний комплекс у Полтаві на основі садиби, де 1769 року народився засновник нової української літератури Іван Петрович Котляревський. Садиба-музей, яка є філією Полтавського літературно-

меморіального музею І.П. Котляревського, розташовується поряд з Успенським собором, що на однойменному майдані, на названій на честь письменника Івановій горі. Садибу занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України в статусі пам'ятки національного значення.

Музейною установою за домовленістю влаштовуються сюжетно-тематичні екскурсії «В гостях на Івановій горі»: театралізована вистава за участю Івана Котляревського, його літературних персонажів з пригощанням полтавськими галушками, лекція «Зелений світ навкруг української хати» [6].

Музей-садибу було відкрито в 1969 році, проголошеному рішенням ЮНЕСКО роком Івана Котляревського, з нагоди 200-річного ювілею поета. Відтворення комплексу здійснювали за акварельним ескізом Т.Г. Шевченка (був тут у 1845 р.), на якому хату зображено від Ворскли на тлі Успенського собору; літографії художника Р. Мелліна, де будинок показано від воріт; за спогадами сучасників та за планом садиби 1837 р., знайденим у Полтавському обласному архіві. Реконструкцію здійснено архітектором В.М. Тертичним.

Затишний меморіальний комплекс у самому серці стародавньої Полтави складається з батьківської хати поета, повітки, комори та колодязя-журавля. В часи митця садиба містилася поблизу міських фортечних споруд, на Успенській вулиці – тодішній центральній вулиці міста. У дворі перед меморіальним будинком у 1971 р. встановлено пам'ятник Іванові Котляревському роботи народної художниці України Галини Кальченко у вигляді гіпсобетонного погруддя заввишки 1,18 м на гранітному постаменті 1,34 м. Біля садиби – обеліск з чорного лабрадориту з написом: «З цієї садиби на весь світ пролунав голос першого класика нової української літератури Івана Петровича Котляревського (1769-1838)». Хату придбав 1751 р., як зазначається у купчій, дід Котляревського Іван, на той час диякон Успенського собору.

У будинку письменника 5 невеликих кімнат: кабінет, світлиця, вітальня, кімната економки і кухня. У будинок вмонтовано окремі деталі із

власного будинку, такі як: сволоки з написом і без напису, частина сіней з дерева, що використано з старої хати. Кабінет містить диван, стіл, шафу з численними книжками латинською, російською, французькою мовами, журнали тощо.

Особливу увагу відвідувачів привертає сволок з дідівської хати, на якому старослов'янською мовою вирізано напис: «Создася дом сей во имя отца и сына и святого духа. Аминь. Року 1705, месяца августа 1» [7].

У вітальні – стіл, посудна шафа, стільці, жардиньєрка. У кімнаті економки зберігаються меморіальні речі – ломберний столик, люстерко, комод для білизни. Світлицю прикрашають столи, канапа, шкіряні крісла. На стіні – старовинний годинник та меморіальна річ – картина невідомого фламандського художника XVII ст. Кухня заповнена речами кін. XVIII – поч. XIX ст. – це стіл, лава, мисник, вишивані рушники тощо. У різний час у будинку письменника бували діячі вітчизняної науки і культури: російський філолог і славіст І.І. Срезневський, актор М.С. Щепкін, російський історик та етнограф В.В. Пассек, батько М.В. Гоголя – В.О. Гоголь-Яновський, російський історик М.П. Погодін, редактор «Отечественных записок» П.П. Свиньїн та ін.

Біля входу на подвір'я – меморіальна дошка з написом: «Садиба І.П. Котляревського. Земля натхнення великого поета. Тут засвітив він зорю нової української поезії. Звідси вийшли в безсмертя «Енеїда», «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник». Івановій Горі доземно вклонялися Тарас Шевченко, М. Гоголь, М. Щепкін, Леся Українка, Панас Мирний, М. Кропивницький, М. Заньковецька, багато інших діячів культури. Слава осяє це місце. Схились до святині!».

На просторах інтернету можна знайти віртуальну екскурсію музеєм-садибою І.П. Котляревського в м. Полтава.

Рис. 1.1. Ландшафт музею садиби І.П. Котляревського

Рис. 1.2. Ландшафт музею садиби І.П. Котляревського

Рис. 1.3. Ландшафт музею садиби І.П. Котляревського

1.3. Ставлення полтавської студентської громади до проблеми оздоровлення ландшафтів

На сьогодні, як ми зрозуміли, на основі аналізу наукової літератури та фактів, важливим є питання просування на Полтавщині самої ідеї оздоровлення ландшафту в цілому. Тому ми вирішили перевірити ставлення студентської громади до цього процесу. Для цього нами був складений тест-опитувальник, де ми висвітлили 7 найважливіших питань, на нашу думку, потрібних, щоб визначити основні аспекти розуміння та відношення студентів до оздоровлення ландшафтів.

1. Що для вас означає поняття «оздоровлення ландшафту»?
2. Чи вважаєте ви актуальним питання оздоровлення ландшафтів на Полтавщині?
3. Оцініть стан штучних та природніх ландшафтів на Полтавщині.
4. Найчастіше ви проводите вільний час...?
5. Чи хотіли б ви відпочивати на територіях з впорядкованими ландшафтами?

6. Як ви оцінюєте свої знання з іноземної мови?

7. Чи цікава вам тема оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського у м. Полтава.

Вибірка нашого досліджу 100 пересічних людей, молодого віку (18-25 років). Тест повинен нас забезпечити сприятливими умовами для вільного визначення та ствердження кожної молодої людини щодо думки про поняття оздоровлення ландшафтів.

Проаналізуємо ставлення молоді до оздоровлення. З поданої діаграми нижче бачимо, що 17% молоді знайомі з терміном «Оздоровлення ландшафту», 37% – здогадуються про його значення, а 46% – вперше чують, що на нашу думку, дуже негативно.

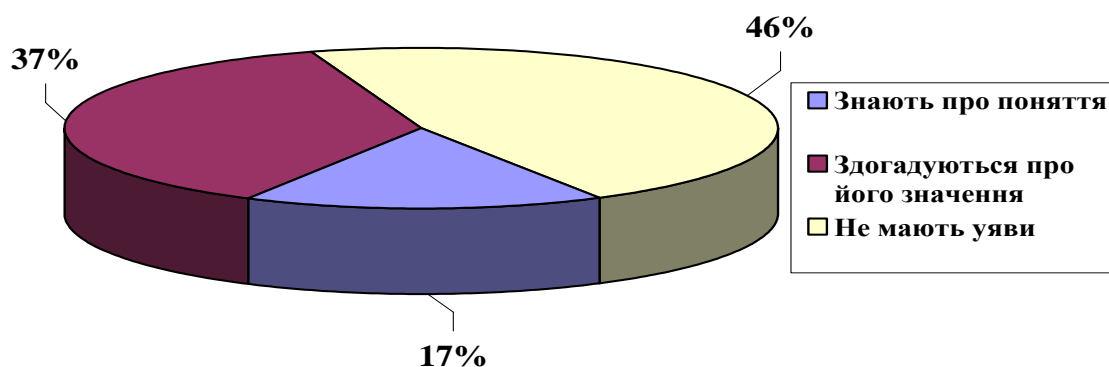

Рис. 1.4. Що для вас означає поняття «оздоровлення ландшафту»?

Величезний відсоток людей, навіть не знають про поняття «оздоровлення ландшафту», тому, аналізувати відповіді на питання розвитку його у майбутньому, здається, не доцільним.

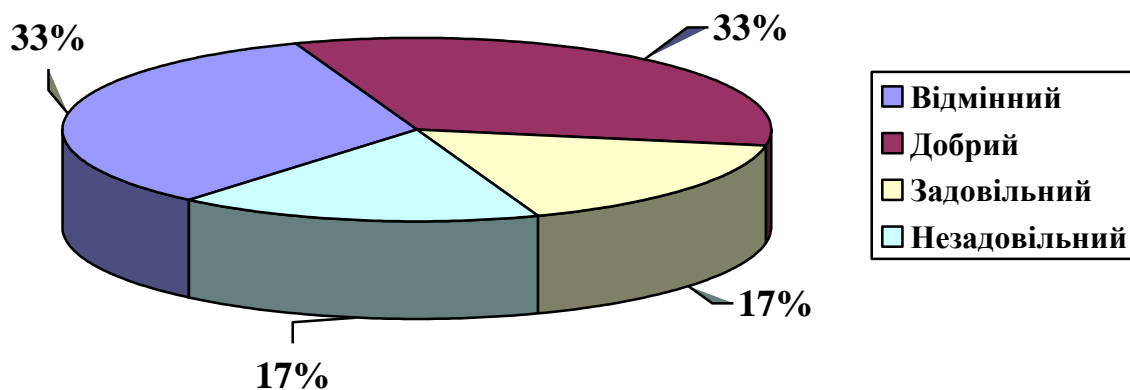

Рис. 1.5. Оцініть стан штучних та природніх ландшафтів на Полтавщині.

Нас стурбував відсоток людей, які вважають що стан штучних ландшафтів у м. Полтава має добрий та відмінний стан. Це означає що студентська молодь повністю не усвідомлює проблему оздоровлення ландшафтів. Деякі представники студентства не до кінця розрізняють поняття штучний та природний ландшафт.

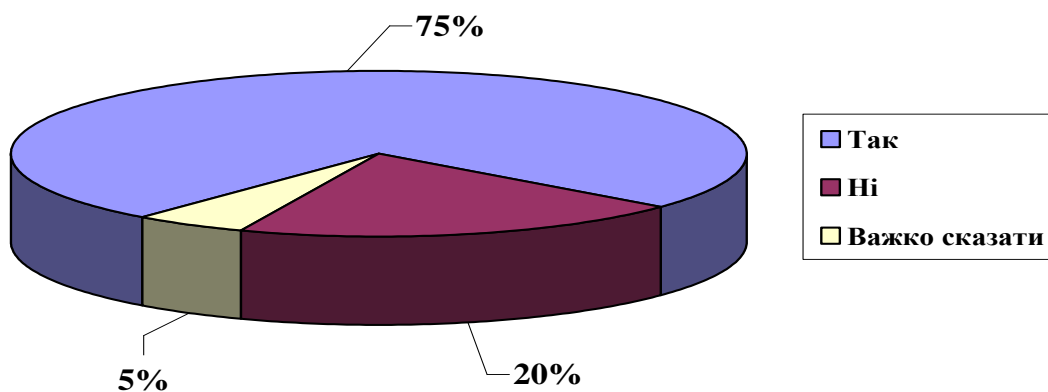
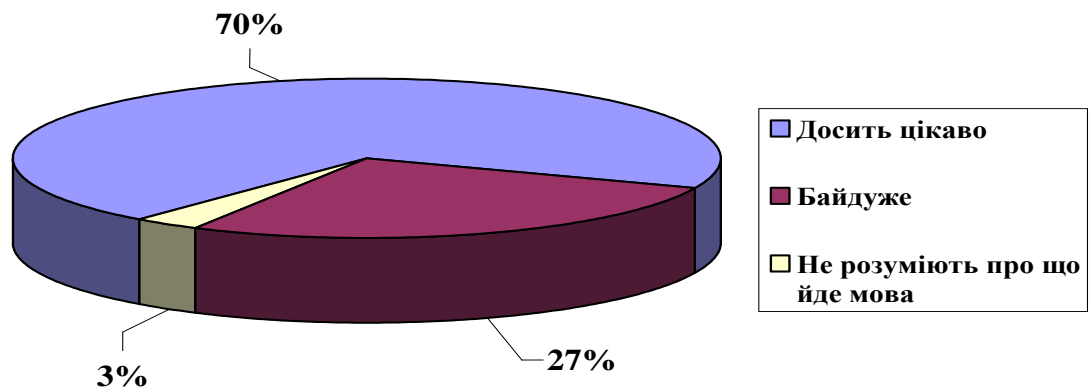

Рис. 1.6. Чи хотіли б ви відпочивати на територіях з впорядкованими ландшафтами?

На запитання «Чи хотіли б ви відпочивати на територіях з впорядкованими ландшафтами?» 75% опитуваних відповіли так, причому у їх словах відчувався ентузіазм та бажання до дій. Це означає, що студентам небайдужа доля ландшафтів рідного краю, і, що вони готові до роботи по оздоровленню цих територій.

Рис. 1.7. Чи цікава вам тема оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського у м. Полтава

Останнім запитанням тесту-опитувальника було «Чи цікава вам тема оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського у м. Полтава» яке викликало у нас подвійні емоції. Приємною несподіванкою було те, що цілих 70% студентів відповіли про зацікавленість темою оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського у м. Полтава. 3% опитуваного студентства взагалі не знали про існування музею-садиби І.П. Котляревського, що стало для нас великим розчаруванням.

РОЗДІЛ 2.

ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ЗАЛУЧЕННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРОМАДИ ДО ОЗДОРОВЛЕННЯ ЛАНДШАФТУ МУЗЕЮ-САДИБИ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

2.1. Вербальні методи залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського

Вербальними методами залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського є випуск друкованої літератури. Друком вийшли науково-популярні нариси «Світ рослин у творчості І.П. Котляревського». Ініціативна група природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка шляхом пошукових методів зосередила свою увагу на біологічних особливостях, лікувальних властивостях та місці у фольклорі та міфології 69 рослин-символів раніше згаданих у творчості земляка І.П. Котляревського.

Дане видання присвячене огляду творів батька української літературної мови Івана Петровича Котляревського на предмет згадування українського етнічного фіторізноманіття, його ролі у фольклорі, культурі, побуті українців. Деякі рослини стали першопричинами створення легенд та міфів, вивчення яких дасть змогу краще зрозуміти культуру і мислення народу.

У праці розглянуті згадувані у творах рослини, їх морфолого-анатомічні ознаки, біоекоценотичні особливості, лікарські властивості та встановлено місце у фольклорі і міфології. Розміщені авторами матеріали є науково-популярними нарисами і можуть бути використані для вивчення у класний і позакласний час роботи освітніх закладів різних рівнів [2].

Користь та актуальність даного дослідження полягає у згадуванні українського етнічного фіто різноманіття, його ролі у фольклорі, культурі, побуті українців. Деякі етнічні рослини символи стали першопричинами створення легенд та міфів, вивчення яких дасть змогу краще зрозуміти культуру і мислення нашого народу [1].(див додаток Б)

2.2. Наочні методи залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського

Принцип наочності є одним із найголовнішим у дидактиці. Суть його полягає в необхідності залучати різні органи відчуття до процесу сприймання та аналізу навчальної інформації. У нашому розумінні наочними методами є проведення виховних заходів, екскурсій, лекцій для студентської молоді. Для студентів природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка було проведено лекцію «Зелений світ навкруг української хати». Студенти мали змогу ознайомитися з етнічним фіторізноманіттям музею-садиби Івана Петровича Котляревського. По закінченню лекції студенти висловили свою думку про важливість таких знань (див додаток А).

2.3. Практичні методи залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського.

Практичними методами залучення студентської громади до оздоровлення ландшафтів є проведення весняних та осінніх ревізій, адже саме в такий час можна проводити озеленення та оквітчення ландшафтних територій. Студенти природничого факультету постійно долучаються до таких акцій. Так, 16 березня 2017 року, в рамках тижня природничого факультету ПНПУ імені В.Г. Короленка, відбувся захід щодо озеленення присадибної ділянки музею-садиби І.П. Котляревського етнічними рослинами.

Активну участь брали студенти природничого факультету на чолі з ініціатором – доктором педагогічних наук, професором, деканом природничого факультету Мариною Вікторівною Гриньовою. Також долучилася до заходу завідувач кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології, професор Валентина Володимирівна Онішко. Кожен бажаючий зробив свій внесок у добру справу. Було висаджено: 3 яблуні, 2 сливи, 8 смородин, грушу, абрикос, кизил та вербу.

Рис. 2.1. Професор Оніпко В. В. власним прикладом показує правила висадки деревних рослин

Рис. 2.2. Студенти природничого факультету долучаються до оздоровлення ландшафту музею садиби І.П. Котляревського

Рис. 2.3. Фрагмент ландшафту музею садиби І.П. Котляревського осінньої пори

Рис. 2.4. Фрагмент ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського навесні

Такі акції для студентів природничого стали традиційними. Вже 10 травня 2017 року волонтери природничого факультету з ініціативи члена-кореспондента НАПН України, д.п.н., проф. М.В. Гриньової, поповнили флористичну колекцію етноландшафту (рослинний покрив присадибних ділянок кінця XVIII – початку XIX століття) на території музею-садиби І.П. Котляревського м. Полтава. На чолі з завідувачем кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології, д.п.н., проф. В.В. Оніпко студенти висадили 50 кущів різнобарвних хризантем.

М.В. Голубнича, завідувач музею-садиби І.П. Котляревського зазначає:

«Кожен відвідувач, приходячи до музею-садиби І.П. Котляревського повинен із самого початку отримувати тільки позитивні емоції і бути налаштованим виключно на прагматизм, споглядаючи на красу етноландшафту території».

Рис. 2.5. Студенти природничого факультету на весняній ревізій до музею-садиби І.П. Котляревського

Рис. 2.6. Студенти природничого факультету на весняній ревізій до музею-садиби І.П. Котляревського

Рис. 2.7. Активна робота студентів по оздоровленню ландшафтів музею-садиби І.П. Котляревського

Рис. 2.8. Студентський актив природничого факультету на території музею-садиби І.П. Котляревського

Залучення студентської молоді до процесів оздоровлення ландшафтів відбувається також і за допомогою засобів масової інформації. 16 березня 2017 року телеканал «Лтава» випустив сюжет «**Студенти ПНПУ посадили дерева на території музею-садиби Івана Котляревського**».(див додаток В)

РОЗДІЛ 3.

ПОРАДИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ МІСЬКОМУ САМОВРЯДУВАННЮ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ОЗДОРОВЛЕННЯ ЛАНДШАФТУ МУЗЕЮ-САДИБИ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО В М. ПОЛТАВА

Поради місцевому самоврядуванню, що окреслені у ДЕВ'ЯТИ пунктах:

1. Залучити для здійснення процесів оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського студентів всіх вищих навчальних закладів м. Полтава.

2. Взаємодія органів місцевого та студентського самоврядування з питань оздоровлення етноландшафтів м. Полтава.

3. Організувати загальноміські, студентські, учнівські ревізії до музею-садиби І.П. Котляревського в м. Полтава, а також на інші етнографічні ландшафтні комплекси м. Полтава.

4. Донести інформацію щодо процесів оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського широким верствам населення через ЗМІ, особливо студентській та учнівській молоді. Організувати співпрацю з провідними періодичними виданнями та телевізійними службами міста.

5. Розробити ландшафтний дизайн рекомендованої нами зони спеціалістами. Адміністрації ПНПУ імені В.Г. Короленка врахувати, що у Полтаві бракує майстрів, які б займалися питаннями ландшафтного дизайну, тому доречно було б акредитувати нову спеціальність на природничому факультеті Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка як спеціаліст у галузі ландшафтного дизайну.

6. Організувати проведення екскурсій по Полтаві, історико-культурними та природоохоронними етноландшафтами.

7. Встановити у м. Полтава туристичні стенди, де можна висвітлити всі аспекти даної паркової зони, починаючи від історії створення до розповіді про інтродуковані види дерев та кущів.

8. Здійснювати підтримку місцевим самоврядуванням випуску періодичної літератури про використання флористичного різноманіття у творчості відомих полтавців-літераторів.

9. Забезпечити фінансування проекту за рахунок меценатських коштів та благодійних фондів, створити організацію з управління проекту «Оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського в м. Полтава».

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу наукових джерел в даному дослідженні ми розкрили особливості процесів оздоровлення ландшафтів. Доведено, що оздоровлення ландшафтів є одним з напрямків природоохоронно-ландшафтознавчих досліджень, ми довели зв'язок процесів оздоровлення ландшафтів з флористичним збереженням.

2. Досліджено та розкрито зміст стану й перспектив основних понять розвитку оздоровлення ландшафтів. На Полтавщині існують усі передумови для впровадження даних процесів. Ми розглядаємо процеси оздоровлення ландшафту не як абстрактне поняття, а як безпосередні дії зі збереження та відновлення рослинного видового складу.

Справа розвитку процесів оздоровлення ландшафтів має реальну державну перспективу і сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації місцевості.

3. Проаналізовано ставлення молоді Полтавщини до оздоровлення ландшафту та запропоновано методику впровадження процесів оздоровлення ландшафтів у дійсність. Результати досліджень свідчать, що лише 17% молоді знайомі з терміном «Оздоровлення ландшафтів», 37% – здогадуються про його значення, а 46% – вперше чують про це, що є негативною тенденцією. Значна частина населення Полтавського регіону не знають про поняття «Оздоровлення ландшафтів», тому, на нашу думку, це поняття потрібно популяризувати та впроваджувати у життєдіяльність молоді.

Негативне відсоткове співвідношення (39% населення) свідчить про те, що люди не мають джерел інформації, які б інформували їх про процеси оздоровлення ландшафтів. Тому, ми вбачаємо необхідним доручення засобів масової інформації до висвітлення цих процесів.

Так як на запитання «Оцініть стан природних та штучних ландшафтів на території України 60% населення відповіло «добрий та відмінний» (30%/30% відповідно). Результати анкетування переконливо доводить доцільність

інформування студентської молоді про стан природних та штучних ландшафтів України та Полтавщини, адже природний та культурний потенціал регіону є дуже високим.

Розроблено методика залучення студентської молоді до процесів оздоровлення ландшафтів, методика впровадження процесів оздоровлення ландшафтів у дійсність. На основі досліджень було виділено три методи впровадження процесів оздоровлення ландшафтів (на прикладі музею-садиби І.П. Котляревського в м. Полтава), а саме:

1. Вербальні методи залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського – випуск друкованої літератури (періодична/неперіодична).

2. Наочні методи залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського – проведення виховних заходів, екскурсій, лекцій для студентської молоді.

3. Практичні методи залучення студентської громади до оздоровлення ландшафту музею-садиби І.П. Котляревського – проведення весняних та осінніх ревізій, адже саме в такий час можна проводити озеленення та оквітчення ландшафтних територій.

При впровадженні процесів оздоровлення ландшафту у реальність використання всіх трьох груп методів є обов'язковим, проте повна реалізація даних процесів можлива завдяки поєднанню цих методик.

4. Розроблено поради та рекомендації міському самоврядуванню щодо проблем із розвитку та удосконалення процесів оздоровлення ландшафтів на Полтавщині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гриньова М.В.* Світ рослин у творчості І.П. Котляревського: науково-популярні нариси / Гриньова М.В., Оніпко В.В., Купріян К.В., Ходунай В. В. – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. – 111 с.
2. *Гриньова М.В.* Використання біорізноманіття на садибі І.П. Котляревського в м. Полтава : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. «Природнича наука й освіта: сучасний стан і перспективи розвитку» / М.В. Гриньова, В.В. Ходунай. – Харків: ХНПУ, 2017. – 64 с.
3. *Міллер Г.П.* Ландшафтознавство: теорія і практика: Навч. посібн. / Міллер Г.П., Петлін В.М., Мельник А.В. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 172 с. + 43 рис.
4. *Міхелі С.В.* Основи ландшафтознавства: курс лекцій для студентів географічних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів / С.В. Міхелі. – Київ-Кам'янець-Подільський: «Абетка-НОВА», 2002. – 184 с.
5. *Рогач П.* З легкої руки Максима Пурпури [Текст] / П. Рогач // Слово і час. – 1998. - №9-10. – С. 9-13
6. http://poltavahistory.inf.ua/hisp_u_3.html
7. https://uk.wikipedia.org/wiki/Музей-садиба_Івана_Котляревського

ПЛАН ЛЕКЦІЇ «ЗЕЛЕНИЙ СВІТ НАВКРУГ УКРАЇНСЬКОЇ ХАТИ»

Коли мовиться про наш рідний край, про Україну, на думку відразу приходять слова Тараса Шевченка: Садок вишневий коло хати, хрущі над вишнями гудуть...».

І дійсно, кожному Україна бачиться саме такою: вишневою стороною з пшеничними ланами, з медовим запахом гречки.

Прадіди наші, гречкосії, жили мудро, строго дотримувались моральних засад та традицій, вироблених роками. Вони викохали і уславили нашу землю. Тому нічого кращого в світі нема, як наше українське село навесні. Існує навіть такий вислів «Неначе писанка село». Не раз воно оспіване в піснях та віршах. Ось які теплі рядки присвятив українській хаті, своєму родовому гнізду поет Василь Симоненко:

*Ти стоїш, небагата й непишна,
виглядаючи з саду в луг.
Рясний цвіт обтрусили вишині
на солом'яний твій капелюх...
Ти була мені наче мати,
ти служила мені як могла –
кожна кровочка, кожна лата
не жаліла для нас тепла.*

А коли у 1838 році Україною подорожував німецький географ Йоганн Георг Коль, то в своїх путьових замітках він записав: «Українці живуть, завше підтримуваних у чистоті хатах, які начебто усміхаються до тебе. Господині не задовольняються тим, що щосуботи миють їх, як це роблять й голландці, але й ще раз на два тижні білять житло. Від того хати на Україні виглядають вельми чепурними.

Сьогодні, дорогі гості, мені хотілося б поговорити про те, що завше росло біля української хати.

Калина, верба, тополя, мальви... Одвічні українські символи, якими опредметнювали найсвятіше, найдорожче, найсокровенніше – любов до рідної землі, до свого народу.

Нема, мабуть, такого села в нас на Україні, де б за тином чи біля криниці, в лузі чи на березі водою не росла калина, не квітнула рясним білим цвітом, та не рум'яніла червоними ягодами аж до зими. Достиглі кетяги вішали попід стріхою. І коли пройтись в цей час селом, то хати, неначе в коралях, червоніють густити намистинами до пізніх морозів.

Священний для нашого народу куш, у своїй творчості оспівували поети і письменники. Так, Тарас Григорович Шевченко у своєму «Кобзарі» вжив слово «калина» 385 разів.

Очевидно, не було в народній медицині кращих ліків від застуди, ніж калиновий чай. Свіжі ж ягоди з медом та водою вживали при кашлі та серцевих захворюваннях, а красуні навіть соком очищали обличчя.

А як потрібна була калина в численних обрядах! Особливо у весільних. Як забілюють квіти – дівчата ними коси прикрашають, коли випікали коровай, обов'язково оздоблювали його гілочками калини. Калиновим цвітом прикрашали вінок молоді.

А коли в сім'ї мала з'явитись дитина, і якщо хотіли, щоб народився хлопчик, то зі старого пагона калина майстрували сопілку. Було таке повір'я: якщо зробити з калини сопілку, неодмінно з'явиться в сім'ї продовжувач роду.

Тисячоліттями наші предки жили у злагоді та гармонії з природою. На садибах, на берегах річок, біля криниць, навколо ставків вони саджали верби. Верба – ніжне дерево, миле й дороге серцю українців, тісно зв'язане з його життям і побутом. Верба, як і калина, вологолюб. Вони любляють заглядати у воду і слухати дзюрчання струмків. У часи язичництва наші пращури вірили, що вона охороняє людей і їх житло від злих духів і пожеж, береже худобу від нечистої сили. У слов'ян це дерево символізувало щасливе

сімейне життя. У давні часи наречених обов'язково водили навколо верби. Після прийняття християнства, церква почала рішучу боротьбу з язичницькими віруваннями і обрядами, і до звичаю водити молодих навколо верби приєднали осуджувальний ярлик: «Вінчатися навколо вербового куща» – так стали говорити про незаконне подружжя.

В християнській релігії напередодні Великодня існує велике свято Вербний тиждень. Бо саме вербові гілки кидали під ноги Ісусу Христу, коли він останній раз йшов у Єрусалим. В кінці цього тижня, віруючі несуть у церкву вербову гілку, де її освячують, а потім саджають на садибі, або біля річки.

З усіх деревних порід, верба була найбільш голосиста і тому саме її використовували для виготовлення музичних інструментів.

При їх виготовленні, враховували вік дерева, товщину стовбура й кори, форму і колір листя, ґрунт, на якому воно росте, наявність поряд водойм.

Ще однією етнічною рослиною, яка сусідилась з людським обійстям, була дика груша. Її на перший погляд непривабливі плоди, мали неабияку практичну цінність – щедро врожаїлися, довго зберігалися. Опалі чи зірвані грушки тримались на горищах у соломі до глибоких морозів. Чим довше вони влежувались, тим соковитіші і смачніші були.

Кожна родина намагалася удосталь запасти сушкою на зиму. З неї готували найрізноманітніші страви й десерти – повидло, варення, джеми, узвари, киселі, жур, наливку-грушівку, або ж висушені плоди заливали водою і через день-два настоювався досить смачний квас, котрим вгамовували спрагу в гарячі жнива, їх додавали в березовий сік, щоб питво мало гарний каро-коричневий колір і терпкий смак. А які смачні пироги з товченими грушками. Звичайні сухофрукти навіть заміняли дітворі соски. Важко знайти практичнішу породу дерева, ніж груша для виготовлення токарних, столярних, навіть граверних деталей. Міцна, дрібно-шарувата, з червоно-коричневим відтінком деревина не мала собі рівних конкурентів при

виготовленні меблів, домашнього начиння, дерев'яних ложок, мисок, ступок, олійниць. І досі вважається, що деякі музичні інструменти можна виготовляти лише з лісової красуні.

З груші робили цінні барвники, котрими фарбували вовняні вироби – сукно, що йшло на виготовлення свит.

Якщо троянду образно називають царицею квітів, то грушу – королевою садів.

На Україні часто можна зустріти урочища і села з назвами Грушівка, Грушка, Грушеве, Грушоватка та інші.

Вишня, на ряду з калиною та вербою, стала символом нашого пісенного краю, символом України. На Придніпров'ї її, очевидно, культивують з тих пір, коли люди почали жити тут осіло і займатись землеробством. Можливо вже з тих часів наші пращури почали складати пісні, в яких згадується вишня.

Без цієї породи неможливо уявити українського пейзажу: садок без вишні чи біленьку хату біля якої не притулилось це дерево. Любов до вишні проявилась і в тому, що вона дала назву багатьом населеним пунктам: Вишня, Вишеньки, Вишневе, Вишняки.

На Україні період цвітіння вишні – найкраща пора року.

Природа в цей час ніби справляє величне свято. Вишня в цвіті – шедевр природної краси, нагадує наречену в весільному вбранні.

Вишня – цінна лікарська рослина. Особливо цінними у формації є вишневі кісточки, з яких добувають жирну олію, яка з успіхом використовується як ліки проти склерозу.

Яблуня – одна з тих порід, на яку вже первісна людина звернула увагу і почала використовувати її для своїх потреб. З того часу вона складає про неї міфи. Це саме і свідчить про використання плодів яблуні з прадавніх часів.

Велична краса квітучих яблуневих садів не залишає байдужими найчерствіших людей. Встановлено, що систематичне вживання в їжу яблук

значно зменшує втому, підвищує працездатність і активізує захисні сили організму.

Недаремно люди кажуть: «Одне яблуко на добу і лікаря не потрібно».

На Україні під хатою садили не тільки кущі та дерева, що мали практичне застосування, а й ті, що милували око. Українські газдині розводили біля хати силу-силенну квітів: і мальви, і чорнобривці, і кручені паничі, і червоні півонії, і троянди, і матіолу, і барвінок, і півники.

Коли зелений травень виступає вже повновладним господарем, на українських садибах розкриваються п'ятизірчасті квітки синього кольору. Це одна з вічнозелених рослин нашої флори – барвінок. Здавна він був шанованою рослиною. Барвінок здавна використовували у весільних обрядах. Сплетені весільні вінки та гірлянди символізують вірність, постійність, довго тривалість шлюбу.

Вічнозеленість і стійкість зробили його символом вічної пам'яті. Його висаджували на могилах, з нього плели поховальні вінки. Тому існує ще одна народна назва барвінку – могильник.

З античних часів використовувався як лікарська рослина: у вигляді відварів для полоскання роту при зубних болях, як кровоспинний, протизапальний засіб, при лікуванні гіпертонії.

Ще біля української хати грали веселковими кольорами півники. Особливого догляду вони не потребують, до ґрунту також не вибагливі. Зате навесні щовесни звеселяють душу щирою усмішкою. Сама наукова назва «ірис», що з грецької означає «веселка», досить промовиста.

У багатьох мудрих книжках, яким сотні, а окремим і тисячі років розповідається про лікувальні властивості півників. Так, наприклад, порошком із коренів рослини загоювали рани, виводили ластовиння. Із півників добували зелену та синьо-зелену фарби. Вона була дуже шанована художниками. А ще півники з XII століття прикрашали герби французьких королів.

Справжнім символом літа, царицею квітів вважають троянду. Всі сучасні види троянд походять від дикої шипшини.

У слов'янських народів шипшина була символом краси, молодості та розкоші. Шипшина виступає ще й символом дівочої вроди.

Цікаво відзначити, що в народі шипшина внаслідок своєї озброєності шипами символізує не лише дівочу красу, а й міцну чоловічу стать.

Шипшина з давніх-давен введена в культуру і шанується багатьма народами. На перших етапах введення в культуру вирощували шипшину з простими немахровими квітками. Але іноді утворювалися квітки зі збільшеною кількістю пелюсток. Застосуванням відбору було виведено культурні махрові троянди.

Ось ми і пройшлися, наші гості, в уяві нашою садибою з ранньої весни і до пізньої осені. Прогулянка, сподіваюся, була для вас цікавою. Ми згадали, що росте біля традиційної української хати. А які квіти розводять ваші мами і бабусі? Що ви знаєте про них? Розкажіть! Тільки так наша уява зможе продовжити цей дивовижний урок.